

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ-ԻՆՏԵՐՆԵՏԻՆԻ

ՆԱԶՅՈՒՆ ԵՎ ԼՌՈՒԹՅՈՒՆ

Երաժիշտը և նվագարանը դարերի հոլովույթում

Գիտական հոդվածներ և պատկերագիրք
Պատասխանատու խմբագիր՝ Հռիփսիմե Պիկիչյան
Ցուցադրության համադրող՝ Նայիրի Խաչատուրեան

Երևան, 2017
Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի հրատարակչություն

KOMITAS MUSEUM-INSTITUTE

SOUND AND SILENCE

The Musician and Musical Instruments Throughout the Centuries

Articles and Catalogue
Edited by Hripsime Pikichian

Exhibition Curator: Nairi Khatchadourian

Yerevan, 2017
Publication of Komitas Museum-Institute

ՀՏԴ 78.03(479.25)

ԳՄԴ 85.313(5Հ)

Հ 727

Հնչյուն և լռություն. երաժիշտը և նվագարանը դարերի հուլովություն: Գիտական
Հ 727 հոդվածների ժողովածու և ցուցադրության պատկերագիրք.- Եր.: Կոմիտասի
թանգարան-ինստիտուտի հրատարակչություն, 2017.- 360 էջ:

ՀՏԴ 78.03(479.25)

ԳՄԴ 85.313(5Հ)

ISBN 978-9939-9134-3-8

© Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտ, 2017

© Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի հրատարակչություն, 2017

Հրատարակվում է ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Պատասխանատու խմբագիր՝
Հռիփսիմե ՊԻՎԻՉՅԱՆ (ա.գ.թ.)

Խմբագրական խորհուրդ՝
Գայանե ԱՄԻՐԱՂՅԱՆ (ա.գ.թ.)
Նիկոլայ ԿՈՍՏԱՆԴՅԱՆ (ա.գ.թ.)
Նանե ՄԻՍԱԿՅԱՆ
Տաթևիկ ՇԱԽԿՈՒԼՅԱՆ (ա.գ.թ.)

Ցուցադրության համադրող՝
Նայիրի ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Անգլերեն տեքստերի սրբագրիչ՝
Նորա ՊԱՅՐԱՄԵԱՆ

Ռուսերեն տեքստերի սրբագրիչ՝
Մարիաննա ՏԻԳՐԱՆՅԱՆ

Գրքի ձևավորողներ՝
Էդիկ ՊՈՂՈՍՅԱՆ, Արմինե ՇԱՀԲԱԶՅԱՆ

Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի նախաձեռնությամբ 2017 թ. ապրիլի 8-ից օգոստոսի 29-ը կայացավ «Հնչյուն և լռություն. երաժիշտը և նվագարանը դարերի հոլովույթում» խորագիրը կրող ցուցադրությունը: Սույն ժողովածուն պարունակում է ցուցանմուշների պատկերագիրքը և գիտական հոդվածներ, որտեղ քննարկվում են հայ երաժշտության պատմության մեջ երաժշտին և նվագարաններին առնչվող հիմնախնդիրներ՝ ըստ հնագիտական, մատենագիտական, լեզվաբանական, արվեստաբանական, ազգագրական, մշակութաբանական և այլ աղբյուրների: Ժողովածուն անդրադառնում է նվագարանների ստեղծման և զարգացման պատմությանը, կենցաղավարմանը, գործառույթներին, մշակութաբանական համատեքստին, լուսաբանում է երաժշտի ու վարպետի դերը պատմության հոլովույթում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ CONTENT

Նախաբանի փոխարեն In Lieu of a Preface	8
Երախտագիտության խոսք Acknowledgements	12
Հոդվածներ Articles	14
Ամփոփումներ Резюме Abstracts	136 147 157
Պատկերագիրք Catalogue	168
Համադրողի խոսք Curator Word	170 171
Օգտագործված գրականություն Библиография Bibliography	318
Անվանացանկ Index	344

ՀՈԴԿԱԾՆԵՐ
ARTICLES

<i>Արսեն Բորիսյան</i> Լռությունից դեպի աղմուկ. հնագիտության ներուժը Նախապատմական Հայաստանի երաժշտական արվեստի հետազոտման գործում	16
<i>Տորք Ղալալեան</i> Վիպասանական արուեստը, երաժիշտ-կատարողները եւ Նուագարանները վաղմիջնադարեան Հայաստանում. լեզուա-մշակութաբանական ակնարկ	38
<i>Նազենի Ղարիբյան, Անի Ենոքյան</i> Հնչող պատկերներ. երաժիշտը և նվագարանը հայկական մանրանկարներում	54
<i>Լյուբա Կիրակոսյան</i> Հայկական եկեղեցիների ակուստիկ առանձնահատկությունները	64
<i>Աստղիկ Իսրայելյան</i> Զանգերն ու բոժոժները հմայություններում, եկեղեցում և երաժշտարվեստում	70
<i>Մարիաննա Տիգրանյան</i> Հանճարեղ ժամհարը. Կոնստանտին Սարաջև (1900-1942)	80
<i>Հռիփսիմե Պիկիչյան</i> Նվագարաններն ու ձայնեղ գործիքները հայ մանուկների կենցաղում. ազգաբանական դիտարկումներ	94
<i>Անահիտ Բաղդասարյան</i> Որոշ դիտարկումներ հայ ավանդական (մոնոդիկ) երաժշտության նվագարանային բազմաձայնության վերաբերյալ	118
<i>Տաթևիկ Շախկուլյան</i> Կոմիտասյան անդրադարձ նվագարաններին	128